

Рубашенко Микола Анатолійович
доцент кафедри кримінального права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, к. ю. н.

СПЛАТА ПОДАТКІВ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ ТА ФІНАНСУВАННЯ ПОСЯГАНЬ НА ТЕРИТОРІАЛЬНУ ЦІЛІСНІСТЬ УКРАЇНИ І ТЕРОРИЗМУ: КОЛИ Ж НАСТАНЕ КРАЙ АБСУРДУ?

У зв'язку із загальновідомими подіями на початку 2014 року зрозумілою з політичної точки зору виглядала криміналізація Верховною Радою України фінансування сепаратизму, здійснена окремим Законом 19 червня 2014 р. Як обґрунтування цього кроку розглядалося те, що посягання на територію України на сході України потребували значних фінансових вливань, як зі сторони сусідньої держави, так і зсередини, зокрема представників бізнесу, що у свій час підтримував Президента-втікача. Прийняття цього Закону супроводжувалося оплесками та сподіваннями на його значну роль у подоланні конфлікту. Фахівці з матеріального кримінального права напроти не розділяли такого оптимізму і одразу звернули увагу на переоцінку можливостей кримінального права. Насамперед дії, які описав законодавець у новій статті 110–2 КК, раніше

й так охоплювалися «діями, вчиненими з метою зміни меж території України...», передбаченими ст. 110 КК «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України», і призвели тільки до штучної конкуренції норм.

Проте найголовніше те, що доповнення КК новою статтею не тільки не відповідало більшості принципам криміналізації, про що неодноразово вказувалося в наукових джерелах, але й в підсумку призвело до дефектного правозастосування. Незважаючи на очевидно зростаюче фінансування так званих «ДНР» і «ЛНР», жоден представник «великого бізнесу» оточення Президента-втікача чи представник держави-окупанта не був покараний. У реальній дійсності нова стаття, за деякими винятками, стала ще однією перешкодою в житті багатьох людей, які просто намагалися якось існувати в умовах конфлікту, що не припиняється. Самостійною та чи не основною лінією застосування ст. 110–2 КК стало автоматичне переслідування за економічну активність на тимчасово окупованих територіях чи торгівлю з підприємствами на таких територіях. Згодом з визнанням в судах «ДНР» та «ЛНР» терористичними організаціями, також набула поширення оцінка такої економічної активності і за ст. 258–5 КК «Фінансування тероризму».

Ведення бізнесу як особами, що залишилися на непідконтрольних Україні територіях, так і особами, які вели бізнес екстериторіально, автоматично стало прив'язуватися до фінансування тероризму (ст. 258–5 КК) чи «караного сепаратизму» (ст. 110–2 КК). Основний аргумент при цьому – сплата податків (акцизів, мит і т.д.) до бюджетів псевдореспублік, які використовують ці кошти в тому числі на боротьбу з Українськими підрозділами, які діють для відновлення цілісності та недопущення розширення посягання «ДНР» та «ЛНР». Однак така аргументація не лише *de facto* обриває будь-які економічні зв'язки між контрольованими та тимчасово окупованими територіями, від чого виграє тільки РФ, котра стає єдиним торговцем, що може проводити свою діяльність на окупованих територіях, але й автоматично перетворює всіх економічно активних громадян на цих територіях на фінансистів тероризму та посягань на територіальну цілісність України. Іншими словами формула «сплачуєш податки до «ДНР» чи «ЛНР» – значить фінансуєш сепаратизм» підвішує дамоклів меч практично над кожним, хто незважаючи на війну не зміг або не захотів покинути своє місце проживання. Кожен, хто отримує заробітну плату, кожен, хто веде бізнес – так чи інакше (незважаючи на власну волю)

відраховує певну частину до бюджету самопроголошених республік, наприклад, у вигляді сплати податку на прибуток підприємства, земельного податку чи податку з доходів фізичних осіб тощо. Більше того, кожен, хто купує той чи інший товар або сплачує за ту чи іншу послугу на цих територіях у такому разі також автоматично стає злочинцем, так як розуміє, що в їх ціну вже включено певний податок (напр., на додану вартість чи акцизний), які надійшли (чи надійдуть) до бюджетів псевдореспублік.

Непропорційність (неадекватність) та абсурдність автоматичного визнання економічної діяльності на цих територіях тяжкими злочинами, що фінансують посягання на територіальну цілісність України чи тероризм, посилюється й з огляду на те, що держава Україна сама фактично здійснювала економічні операції з «ЛНР» та «ДНР» та продовжує їх здійснювати з окупантом. Так, згідно звіту Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, Українська сторона забезпечувала водопостачання на непідконтрольній їй території, за що отримала оплату зі сторони ЛНР [1]. У кінці 2018 р. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, згідно рішення Верховного Суду компенсувала компанії «ДТЕК Донцькобленерго» понад 700 млн. грн. за поставку електроенергії на окуповані території [2]. Згідно опублікованих даних, Україна також здійснювала закупівлю вугілля з непідконтрольних територій [3] та закупівлю його в РФ [4], тобто в держави-агресора, що окупувала окремі території. Очевидно, що така «економічна співпраця» була крайньою необхідністю. Уряд вимушений це робити за обставин, які вимагають забезпечення добробуту держави чи виконання своїх позитивних зобов'язань перед населенням окупованих територій. Проте подібними є й обставини, у яких опинилися звичайні громадяни, що дбають про власне виживання.

Незважаючи на абсурдність такої кваліфікації вказаний дефект правозастосування досі не виправлений. Так, у січні 2019 р. СБУ звинуватила у фінансуванні сепаратизму перевізника за те, що він організував пасажирські перевезення з тимчасово окупованих територій через територію РФ до міст на неокупованих територіях, унаслідок чого він сплачував т.з. мито до митниці «ЛНР» [5].

За 4 роки так і не сформоване правило про необхідність доведення «злого умислу» саме на добровільне і безпосереднє фінансове забезпечення дії з метою антиконституційної зміни меж території України або терористичної діяльності «ДНР» та «ЛНР». Як убачається, та економічна діяльність, котра позбавлена таких ознак, повинна обкладатися іншими – фінансовими (економічними) та адміністративними санкціями

(напр., як незаконна підприємницька діяльність чи незаконне перетинання державного кордону), або ж каратися, але як інші кримінальні правопорушення (напр., як ухилення від сплати податків та ін.).

Загалом аргументи проти подібної практики зводяться до юридичних та соціально-політичних. З точки зору кримінально-правової кваліфікації не можна достеменно встановити, що перераховувані до бюджету цих організацій кошти спрямовуються саме на злочинні цілі, а не, наприклад, на утримання житлово-комунального господарства, виплату зарплат тощо. Таким чином, при кваліфікації злочинів, передбачених статтями 110–2 та 258–5 КК, *суб'єктивна сторона злочину є визначальною*. При цьому йдеться не тільки про прямий умисел, але й мету, яка повинна чітко простежуватися та не носити абстрактного характеру. Крім того, сплата коштів псевдореспублікам на тимчасово окупованій території може містити в собі також ознаки діяння, вчиненого під фізичним чи психічним примусом, а, отже, і відповідати умовам наявності *крайньої необхідності*.

З соціальної точки зору, визнання таких дій фінансуванням за статтями 110–2 і 258–5 КК веде до зайвої криміналізації, нагнітаючи соціальну напругу. Держава, що постраждала від окупації, шляхом загрози каральними заходами фактично в такий спосіб примушує до припинення сплати податків і зборів окупанту, тобто іншими словами – під страхом сили вимагає припинити будь-яку економічну активність на цих територіях. Така поведінка не тільки суперечить принципам міжнародного гуманітарного права, спрямованим на мінімізацію негативних гуманітарних наслідків окупації, але й віддаляє в часі момент повернення цих територій. Останнє неможливо реалізувати без попереднього повернення лояльності звичайного населення окупованих територій, яке навряд чи демонструватиме таку лояльність до держави, яка розглядає його як злочинців, що фінансують тероризм та порушення територіальної цілісності України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Звіт Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ від 9 червня 2018 р. *Офіційний сайт ОБСЄ*. URL: <https://www.osce.org/ru/special-monitoring-mission-to-ukraine/384039>.
2. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № від 18 жовтня 2018 р. *ЄДРСР*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77252001>.
3. Чи можна не купувати вугілля з «ЛНР» – «ДНР»? *BBC. News. Ukraine*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-38884791>.

4. Україна почала купувати більше вугілля за кордоном: 64% імпортувала з Росії. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/economics/energetics/10107974-ukrajina-pochala-kupuvati-bilshe-vugillya-za-kordonom-64-importovala-z-rosiji.html>.
5. СБУ викрила харківського перевізника у фінансуванні терористів «ЛНР». УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/10412193-sbu-vikrila-harkivskogo-pereviznika-u-finansuvanni-teroristiv-lnr.html>.

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ СЛІДЧИХ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ:
актуальні проблеми
та шляхи їх вирішення**

**Матеріали науково-практичної конференції
(м. Харків, 25 жовтня 2019 р.)**

Харків
«Право»
2019

УДК 343.12(477)

Д70

Редакційна колегія:

В. В. Федосєєв, О. В. Косьмін

Д70 **Досудове** розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 жовт. 2019 р.) / редкол.: В. В. Федосєєв, О. В. Косьмін. – Харків : Право, 2019. – 142 с.

ISBN 978-966-937-803-3

До збірника ввійшли тези доповідей та виступів науковців, практичних працівників та курсантів, присвячені проблемам розслідування злочинів, удосконаленню кримінального процесуального, кримінального та інших галузей законодавства України.

Матеріали друкуються у авторській редакції. Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст.

Для співробітників правоохоронних органів, науковців, викладачів, курсантів і студентів юридичних закладів вищої освіти.

УДК 343.12(477)

Національна асоціація слідчих України: м. Харків, вул. Пушкінська, 68,
тел. 0506670049

E-mail: unai.kharkov@gmail.com

© Національна асоціація слідчих України,
2019

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2019

© Оформлення. Видавництво «Право»,
2019

ISBN 978-966-937-803-3